

84/2-632.1/6
С-149

ЧЕИНС

Паслей
Самык

1840

С (Алт.)
С 179

168107
170189148

Паслей Самык

Чейне

Улгерлер ле поэма

Алтайдагы
КӨТӨК

Алтайдын бичиктер чыгарар издательствозынын
Туулу Алтайдагы бөлүги. 1969

84(2=632.1/6-5

С 179

Паслей Самык 1938 жылда 26 декабрьда Шебалин аймакта Каспа журтта энедег чыккан.

Областной национальный школдың кийининде ол Москвадагы Горькийдин адыла адалган Литературный институтка кирген. 1964 жылда институтты божодоло, ол «Алтайдың Чолмоны» газетте иштеген.

Энди ол Алтайдың бичиктер чыгарар издательствозынын Туулу Алтайдагы бөлүгинде иштеп јат.

Паслей Самыктың «Күн Уулы» (1964 ј.), «Јалкын соккон јүрек» (1966 ј.), «От-јалбыш сыгын» (1968 ј.) деп үч поэтический јуунтылары чыккан.

«Чейне» — онын төртинчи јуунтызы.

5-сп-4

Алтайдын алды
алтын-мөнгүн жөөжө салган
Эрјине јинјилер
чагылып јадар
куулгазын кайырчак ошкош.
А үсти дезе
ар-түмен ароматту өзүм өскөн.
Кижини баатырдый
ийделү эткен
эмдерлү ошкош.
Алдындагы алтын, күмүш,
эрјине жөөжөлөр
үстүнде
Сыгын-от, булан-от,
алтын тазыл ла
өскө дө куулгазын өлөңдөр
өскүлеген.
Јер кыртыжы ажыра
јүс түмен
төзөмөл тустардан
Қажызы ла бойынын
анылу тузын тартынган.
Оның учун
алтай туулар
көксинде
Алтай улус
аржан дейтен
куулгазын суулар
табылган.

Онын учун Алтайдын
чөрчөк ошкош
ар-бүткени өзөгинде
Түмен андар мантаган,
түмен куштар учушкан.
Онын да учун
слердин
чактарга кырдырган
кичинек албаты
Сан башка бек,
сан башка чыдамал деп,
мен ол тушта
таныгам.
Эм-том суулар ичип,
эм-том өзүм
ортодо өскөн
Бу албаты жаңы жүрүмде
өдүмдү, талантту
болор деп,
Мен ол тушта
сезинип калгам.
А кандый күндүзөк албаты,
жалакай албаты!
Бастыра жакшызы —
тегерик кара көстөринде.
Уурданып билбес,
жаман сөс айтпас
албаты.
Ачык-жарык тыны
табылу алтай эрмекте.

Сүттий сүмерлер
көк торкадый аяска
Жылбырап,
шыгырап, жыгылай берген жерде
Алтай көстий көрсү көстү
мыйгактар, эликтер
Аржандардан ичип,
жеңил секирген жерде
(Ах, эмди ле айдарымда,
көрүп тургамдый —
Жылдыстарлу кебистий
чоокыр аркалу чааптар
Өлөннин өзөгинде
баскылап жүргендий.
Улуш сүүри тумчуктар
чалындарга тийип,
Алануштар өзөгинде
мазылдап тургандый.
Айакча актарлу
жарык аркада
Боромтык суулар
коркурап аккандый.
Арсайган, унчукпас
кайалар алдында
Атту жортуп
барып жаткамдый).
Алтай джигит
мөңкүлер алдында
мантадып,

Ат үстинен
аргымак
чалмадаган јерде
Уйан албаты бүдер бе?
Мүргүзе де,
Ай-Күнге.
Алтайына
мүргүген

Поэт ле философ
албаты
Бүдер не!

Айдарда,
сен
бичинчи эр болгон кийининде
Бу ончозы керегинде
куулгазынду туујылар бичи.

Мыны ончозын
телекей билер эдип,
телекей кайкаар эдип,

Бичи,
иште,
түргенде,
јүтки!

ЭРТЕН ТУРА

Эртен тура жабынты алдында
Күүлелер күүлүрейт.
Эртен тура.

Эртен тура оромдордо
Теректер
Күннинг чогына көмүлөт.
Эртен тура.

Эртен тура оромдорло,
Бийик теректер алдыла
Коо сынду кыстар өткүлөйт.
Көстөри куулгазын.
Каблуктары токулдайт.
Эртен тура.

Эртен тура бүүрлерде
Кучыйактар жайканат.
Эртен тура жолдордо
Грузовиктер күүлөйт.
Эртен тура.

Эртен тура
Бу күннинг чогы урулган телекейде,
Бу чанкыр шилидий
сыгыраган телекейде

Эн ле јаан деген
санааларыг бүткедий,
Эн ле јаан деген
керектеринг бүткедий.
Эртен тура.

ОДУС ЈАШ

Одус јаш.

А мен он алты јаштудый. —

Агаштың бүүрлеринен

Аромат агып тургандый.

А кыстар там јараш,

там јараш,

там јараш—

А мен

кижи албагамдый.

Кажызында ла —

Джиоконданың каткызындый.

Кажызында ла —

Балеринаның базыдындый.

А жүрек там јаш,

там јаш,

там јаш,

Эки жүс жыл от-јалбыш жүргедий,

Ончозын бүдүргедий,

өткөдий.

А бутгарым

јерге тийбегендий,

А балтырлар

кылдый сыгырагандый,

Эрмегим
 комустый
 коолой бергедий.

Көстөрүм
 немени
 өткүрө көргөдий.

Одус јаш.
А мен
 он алты јаштудагымдый.

Нөкөрлөрүм
 ол ло бойы

Мениле кожо баскандый.
Кем де артпаган,
Кем де артабаган,
Көп-көп
 керек бүдүргедий,
Көп-көп кайкаткадый.

Меге эмди
Одус јаш.
Је мен чып ла чын
Озогы ла
Он алты
 јаштудагымдый.

Коп-коо бу кыстарды
 ајыктазам,
 кайкабагар.

Чап-чанкыр
 куш учуп јүрү дезем,
 баш јайкабагар.

АТТУ УЛУС

Айдары жок жаан күн
Тууларга тийип шынкырайт.
Атту улус жергелешкен
Узак жорукка барып жат.
Айдары жок жаан ай
Тууларга тийип сыгырайт.
Атту улус ол ло бойы
Уделебей барып жат.
Аркада үкүлөр каткырыжат.
Алыстаг бөрүлөр улужат.
Аттар ачу бышкырат.
Атту улус ол ло бойы
Амыры жоктог барып жат.
Та кыс качыраарга мендеген улус?
Та оору кижиге туштаарга
бачымдаган улус?
Чечектер кийининен
баштарын энгип, туруп калат.
Четтер кийининен
колдорыла жагып, артып калат
Жоругаар жакшы болзын, улус!
Жорукчы улус!
Керегееер бүтсин, улус!
Керсү улус!

ЈААШТАР ЈААП ЈАТ

Јааштар јаап јат,
 јааштар јаап јат.
Канча күнге
 јааштар јаап јат.
Качанга бүркү
 тегери алдында
Теректер бүри
 шымырашкылап јат.
Анда ыраак
 сүмөрлер алдында
Перезен плацту,
 чыйрак улус
Јутты јут дебей,
 сууны суу дебей,
Малдагылап ла јат,
 јорткылап ла јат.
Сары тагда
 турган дояркалар
Көнөктөри калырап,
 уйларын саагылайт.
Амыр отурбас
 чабан келиндер

Айылдарын артырып,
тайгалаган койчылар
Ат үстинен
койлорын јандырат,
Арка-тууга
үндери јайылат.

Адам мениң ыраак таскылда
Та койлорын айдаган јүрү?
Та кичинек јүрекче айылда
Оттын јанында кургадынып отуры?

Јуудагы контузиядан
улам табылган
Бертиктерн эмди
сыстабады не?
Качалангду оору —
канныг тебүзи
Катап ла ойто
көдүрилбеди не?
Јааштар јаап јат,
јааштар јаап јат,
Канча күнге
јааштар јаап јат.
Качанга айаспас
тенгери алдында
Теректер бүри
шымырашкылап јат.

ЛАЙГЫДА

Лай ла болзо,
бу Алтайда жааш.
Ак көжөгө
өзөкти төмөн тура берет.
Кедери улуста —
өлөн чабыш, шыралаш:
Камык өлөн
кара балкаш болуп,
жыдый берет.
Мен кичинек тушта
мындый өйлөрдө
Бригадада агаштын төзинде
отуратам.
Эңирлер сайын
улуска учкашкан,
Көгөрө тонуп,
жанып келетем.
Келип жатсаң,
алтай кожон башталар,
Жебрен-жебрен
чөрчөк жерге апарар.
Келиндер балдарына,
айылдарына, меңдеер.

Арбанып туруп тепсенип,
аттарын јелдирер,
Араай јортпос
кайткан улус деп,
балдар сананар.

Эмди мен мында
јүк ле айылчы:

Койдыг эдин тиштеп,
чадырда отурадым.

Јааштыг үргүлү
тыбыражын угуп,

Айыл сакыйдым,
чай кайнададым.

Улус удабас
балкашты мачылдадып,

Унчук јоктог
јолды төмөн өткилеер.

Анаг-мынаг
айылдыг улузы јеткилеп,

Аттардыг ээрин алып,
армакчылу чыккылаар.

Удаган јокто
кино болор дежил,

Қарындажым, сыйындарым
јетире ажанбай да баргылаар.

Адам-энем
бүгүнгү күнниг
солундарын угужар.

Кемниг ады табылбай калган,
Кемниг айылына айылчы түшкен,

Кемнинг кызы качарга турган,
Кажы тушта өлөң жакшы,
Кедери мал кандый турган,
Кем кемге пени айткан,
Кем кемге не ачынган,
Кем бүгүн чеген аскан,
Аракызы кандый чыккан—
Доремненин политиказы
 ончозы мында ылгалар.
Карагуйды кийдирип алып,
 нөкөрим араай кирер,
Ак белегир бидонын
 оттың айагына тургузар.
Амыраар деп тура дөөн
 адам-энем жүре берер,
Жылыдып ийген алтай аракы
 эт-каныгды изидип ийер.
Ол тушта нөкөрим —
 бичничи кижги
Эреен-тороонын чыгара айдар,
Бу журттагы улустың
 жүрүмни чике, көндүре,
 кезем жартаар.
Бис узак отураарыс,
 ончозын эрмектежерис,
Журттың жаандарын,
 жүрүмниң кубулганын
Араайдаг отурып,
 узак ылгаарыс. .

Арбанып туруп тепсенип,
аттарын јелдирер,
Араай јортпос
кайткан улус деп,
балдар сананар.
Эмди мен мында
јүк ле айылчы:
Койдыг эдин тиштеп,
чадырда отурадым.
Јааштыг үргүлү
тыбыражын угуп,
Айыл сакыйдым,
чай кайнададым.
Улус удабас
балкашты мачылдадып,
Унчук јоктонг
јолды төмөн өткилеер.
Анаг-мынаг
айылдыг улузы јеткилеп,
Аттардыг ээрин алып,
армакчылу чыккылаар.
Удаган јокто
кино болор дежип,
Карындажым, сыйындарым
јетире ажанбай да баргылаар.
Адам-энем
бүгүңги күнниң
солундарын үгужар.
Кемниң ады табылбай калган,
Кемниң айылына айылчы түшкен,

Арбанып туруп тепсенип,
аттарын јелдирер,
Араай јортпос
кайткан улус деп,
балдар сананар.
Эмди мен мында
јүк ле айылчы:
Койдын эдин тиштеп,
чадырда отурадым.
Јааштын үргүлү
тыбыражын угуп,
Айыл сакыйдым,
чай кайнададым.
Улус удабас
балкашты мачылдадып,
Унчук јоктонг
јолды төмөн өткилеер.
Анан-мынан
айылдың улузы јеткилеп,
Аттардың ээрин алып,
армакчылу чыккылаар.
Удаган јокто
кино болор дежил,
Карындажым, сыйындарым
јетире ажанбай да баргылаар.
Адам-энем
бүгүңги күнниң
солундарын угужар.
Кемниң ады табылбай калган,
Кемниң айылына айылчы түшкен,

Кемнинг кызы качарга турган,
Кажы тушта өлөң жакшы,
Кедери мал кандый турган,
Кем кемге нени айткан,
Кем кемге не ачынган,
Кем бүгүн чеген аскан,
Аракызы кандый чыккан—
Дөрөмнениң политиказы
 ончозы мында ылгалар.
Карагуйды кийдирип алып,
 нөкөрүм араай кирер,
Ак беленгир бидонын
 оттын айагына тургузар.
Амыраар деп тура дөөн
 адам-энем жүре берер,
Жылыдып ийген алтай аракы
 эт-канынды изидип ийер.
Ол тушта нөкөрүм —
 бичиичи кижги
Эреен-тороонын чыгара айдар,
Бу журттагы улустын
 жүрүмүн чике, көндүрө,
 кезем жартаар.
Бис узак отураарыс,
 ончозын эрмектежерис,
Журттын жаандарын,
 жүрүмнүн кубулганын
Араайдаг отурып,
 узак ылгаарыс. .

МАЙМАНОВ ТАРЫНЧАК

Майманов Тарынчак —
Каспадагы учетчик,
Янар ла болзом,
айылына кычырат.
Галифе штанду,
кайыш курын курчанган,
Аракызын уруп,
куучындап отурат:
— Бу Каспанын историязын
бичинр деп сананадым.
Кандый өзөктө
не кижн журтаган,
Қанча бала азыраган,
мал-аш туткан.
Јуртка эн озо
көчкөн улус кемдер,
Баштапкы коммунист,
комсомолдор кемдер,
Баштапкы депутат,
активтер кемдер,
Кемдер партизан,
кызылдарга кожулган,
Кемдер ондонып албай

кырдырткан.
База бир мениг
 јаан шүүлтем,
Баргалакта
 көрөйин деген керегим—
Јууда божогон
 эрлердинг көрезине
Памятник тургузар
 керек деп бодойдым.
Бодозон до,
 бу бистинг
 кичинек журттаг
Тогузонго шыдар
 эр кижиги атанган.
Арт учында жанганы жууданг
Јук ле одуска жуук
 кижиги болгон.
Эрлердий эрлер ине,
 уулдардый уулдар,
Кажызы ла эдер,
 кажызы ла тудар.
Ол улус ончозы жанган болзо,
Эмди журттаг жаан
 јурт болор эмей.
Өзүмнег артык
 өзүм болор эмей.
Алган үйлери жангыскан карыды,
Айдышкан үүрелер алдынанг артты,
Бала-барка бойлоры чыдады,
Барды-жокты көрөргө келишти.

Канайдар, канайдар,
Кату өйлөр эмди өдүп калт.
Канду,
шыралу,
кыйынду жылдар
Кайра келбестен
кайылып калт.

«Өлбөгөн кижини
алтын аяктагач ичер» деген:
Мен ол окоптордо жадарымда,
Мөндүрдий октор алдына
жыгыларымда,
Тирүү артарым деп,
ол тушта билбегем,
Мындый жүрүм көрөрүм деп
бодобогом.

Эмди жаш та жаандады,
баш та агарды.
Баштапкы уулым Жыман
черүде де, бодозон.
Же жүрөп ле күүним бар,
сүүнөр ле күүним бар.
Бу Каспанын
өзүп, жаранып жатканын
көрзөм.

Эмдиги өй
ол байа
мен бир черүден
жанып турарда,

Сельсебеттин буурыл адын
минип алып,

Медальдар шынкырап,

Мантадып турган
өй эмес эмей.

Эмдиги уулдар
экиден учкашкылап алып,

Мотоциклдү шуулагылап
турган эмей.

Онын учун
бу омок үйе алдына

Билзин деп,
озоги жүрүмди
бичип салар күүним бар.

Онын учун
төрөлин корып,
жыгылган нөкөрлөрүм алдына

Балдары көрзин деп,
кереес болзын деп,
памятник тургуссын деген
күүним бар.

КАСПАНЫҢ СУУЗЫ

Каспаның суузы
Каспа бажынан,
Кадыргаттан,
Орто-Айрыдан,
Тонмос-суудан,
Киреен кырынан
Сызылып чыккан
карасуулардан
Биригип аккан,
башталган.
Кызылгагтың,
бороңоттын.
Кеен жыды
анда бар.
Жер алдынын
алка-жөөжө —
Күмүш өңи
анда бар.
Бир тыгдазан,
алтай кожон.
Бир тыгдазан,
алтай эрмек,
Экилези анда кожо

Эмдү-томду кимиреер.
Каспаның суузы жайылып,
Капчалдарда шуулажып,
Кадынга барып биригер,
Жер түбине салеерер.
А мен десе
бу улусла
Санаам жагыс,
салым жагыс,
Кан алынган,
тын тартынган
Жүрүмимле
өдүп жадым.
Кайда-кайда
өскө жерде
Качан бирде сөс айткамда,
Кандый санаа санангамда,
Кандый кылык кылынгамда,
Каспа журтым билдирер,
Кайран албатым танылар.

КУУКТИНГ УНИ

Күгөй Төлөсовко.

Менин
момондогон кобыларым бу ба?
Менин

јиилектеген
меестерим бу ба?

Менин
көгөзиндеген састарым бу ба?
Менин

бугул тарткан актарым бу ба?

Момондогон кобыларым
ол ло бойы
күнзиген.

Жиилектеген меестерим
ол ло бойы
жайзыган.

Көгөзіндү састарым
ол ло бойы
јап-јажыл.

Бугул тарткан актарым
ол ло бойы
јап-јараш.

Момондогон кобыларда
 өскө балдар жүгүрет.

Линлектеген меестерде
 өскө балдар
 жүргилейт.

Көгөзүндү састарда
 өскө балдар ойногон,
Бугул тарткан актарда
 өскө балдар мантаткан.

Лажыл жалаңдар жайылган
Ланарланып, жаңырап.

Күүктер десе
 жыгк ла жыгк.
Жүрек десе
 түк ле түк.

Лерим, лерим —
 алтай лер,
Сенен кару лер бар ба?
Лоним, лоним —
 алтай лон.
Сенен керсү лон бар ба?

Күзүндий шыңыртту
Күн алдында жүрүмим...
Күн-чечектий күлүмдү
Ак-жарыкта жүрүмим...
Ларыжып барган жалаңдар...
Лайылып барган ланарлар...

Күүктинг үни
 жыгк ла жыгк,
Жүрек дезе
 түк ле түк.
Күүк, күүк,
Мен канча жыл жүрерим?

Күүк дезе эдин ле јат.
Жүрегим кожо согул ла јат.

БУГУНГИ ТҮН...

Кичинек журтымның үстүнде

Эмди тун.

Иштеген улус бек уйуктаган

Бүгүн.

Жаңыс ла үстүнде жылдыстар имдежет —

Бу алтай журттың үстүнде.

Олор бу улуска эрке карузыжат —

Кеен жылдыстар, космостың картазы.

Жаңыс ла журттың ийттери үргүлү үрет

Амыр уйуктаган айылдар жанында.

Олор бу улусты каруулдайт —

Кару ийттер, улустың болушчылары.

Бу ыраак журтта мениң энем бары,

Адам, айылым бары — кандый жакшы.

Бу тымык өйлөрдө оларды сананып,

Күлүмзиренип, карузыырга кандый жакшы...

Бүгүнгү тун,

Кандый жараш сен.

КАДРИНДЕ

Агдап жүрүп амырап,
Алтай-Буучай баатыр
Көө-куйагын чечкендий,
Алтан сыгын мантадып,
Жаңгыс окло адала,
Күлөр казанга аскандый —

Айаң болгон таскылдар,
Алдымдагы тайгалар
Жашкан кары ышталат.
Суйук туман чөйилет.

Сыбыскызын сыыладып,
Сыгын мында сындаптыр.
Согоон сырлу салкындар
Таскылдарды сыймаптыр.

Ыраактагы сойоктор
Сындары мында өңдөйтүр.
Кайыр оро капчалдар
Караңууй дөөн калыптыр.

Жебрендеги баатырлар
Сүнези мында тенийт пе?
Жес чырайлу желбистинг
Жеткери мында желбийт пе?

Арсайышкан кайалар
Шибееге не жүзүндөш?
Ары болуп жорткондо,
Аркагда не жимиреш?

Каргананын жанында
Кандый эрлер баштары?
Кандый ойди сананып,
Кажайыжып жадыры?

Жылбыраган жажыл суу
Түнде неге ыйлайт не?
Эжиги жок ээн тура
Эдреп нени түжейт не?

Ак сагалду жер ээзи
Анда жортуп жүрөт не?
Сыгындаган уулдардын
Сыгыдын кандыр турат не?

Пастухтыг ийди түниле
Жанкылдада не үрөт?
Түн ортодо жаан сууны
Шалырада кем кечет?

Ак белдердин
алмас белин
кыырада баскан
Агдап жүргендий.

Ак булут арчуулду
ачурканган,
Ак сүт сынду
Кадын-бажы алдынан
Мөңкү суулу
аржан аккандый,

Ак сагалду
ойгор Алтайдын ээзи

Алтын чөөчөй
койынынан кодорып,

Ол аржаннаг сузуп,
меге берип тургандый.

— Арта түшкен
бу Алтайын көр —

Баатыр жүрөп
болуп бүткен.

Амыр жаткан
бу албатынды көр —

Алып бүдөр
болуп өскөн.

Алтайын учун,
албатыг учун

Ат-нөрелү жүрүм жүр —
деп тургандый.

Ак-айастан,
ар-бүткеннен,
албатыдан
Бажым айланып тургандый.

СЕН

Верага

Сен јараш,
је сендий јараштар бар,
Је сененг карузы јок.

Сен керсү,
је сендий керсүлер бар,
Је сененг карузы јок.

Сен јалакай,
је сендий јалакайлар бар,
Је сененг карузы јок.

Сен ару,
је сендий арулар бар,
Је сененг карузы јок.

Меге кайда да качан да
Сененг карузы јок...

ЧАНКЫР ЧАНАЧЫЛАР

Верага

Чанкыр-чанкыр карлар
 јерди орогон.
Чанкыр айас тегери
 телекей эбирген.
Чанкыр ышту агаштар
 түштерин түженген.
Элбек телекей...
 Бис экү чаналу.
Элбек телекейде
 экүден экү.
Бис экүде, көөркийим,
 телекейис бар;
Амыр, тымык
 јерис бар,
Алтындый
 күнис бар,
Јүрүмис,
 јүткүүлис,
 тартыжыс бар.
Јакшылыкка јүткүген
 јүрегис бар.

Жамандыкты жектеген
эрчимис бар.
Электричка сыгырып,
калтылдап өдөт.
Рельстери сыгырап,
тымып калат.
Поездтерде бойынын
ыраак-ыраак жоругу,
Ыраак-ыраак жоругу,
узун жолдору.
Карагай карыгып,
карларын ычкынат.
Электричка сыгырып,
калтылдап өдөт.
Бис экү ырашпас
эжер чана
жолындый.
Бис экү айрылбас.
эжер чана
изиндий.
Эжер чанадый,
бис кожо,
бис кожо.
Эжер чана жүрүми —
андый,
андый.
Эш-нөкөрлөр салымы —
андый,
андый.

Эжер чаналар —
 бис экү, бис экү.
Эш-нөкөрлөр —
 бис кожо,
 бис кожо.
Чаналар јолдоры —
 ыраак-ыраак.
Јүрүмнин јолдоры—
 узун-узун.
Чаналар эжерде
 јүгүрбей кайсын.
Бис экү бирликте
 сүүнбей кайсын...
Энгир, энгир өнслөйт,
 эрү чоктор јөлөнөт.
Кыскылтым тегери
 телекей эбирет.
Көгөлтирим карлар
 көлөткөлү өчкүлейт.
Телекей јаланын
 чаналар кечкилейт.

МИКИС ТЕОДОРАКИСКЕ

Эгей талайдыг толкузы
чайпалат,
чайпалат,
чайпалат.

Эгей талайдыг үстүндө
чайкалар,
чайкалар,
чайкалар.

Кородош.

Өзөк-буурды кодорор,
Өзөк-буурды кородор,
Өзөк-буурды корондоор

Кородош,

Ачынчы,

Өзөк-буурды чымчыган

Ачынчы —

Сенин музыкант,

Микис Теодоракис¹.

А Грециянын агаштары

салкындарга колдорун жайат.

¹ Микис Теодоракис — Грециянын фашист башкарузы кату истеп турган демократ, телекейлик жарлу композитор.

А Грециянын агаштары
жер алдында
тазылдарын түүнөт.
А Грециянын энелери
колдорун күнгө көдүрөт,
Алмаз ошкош жаштары
жүстөрүн кезет.
Бу ыйы,
бу кыйгы,
Бу короны
бадышпас кыйын,
Бу эрчим,
Бу эн бек,
Эн түс,
Эн эркин эрчим —
Сенин музыкан,
Сенин музыкан,
Микис Теодоракис,
Микис Теодоракис.

Талайдын жаказында бир кыс,
бир кыс,
бир кыс
• кожондойт,
кожондойт,
кожондойт.

Ах, толкулардан,
толкулардан,
Жажыл толкулардан
Көбүктин торкозун оронгон

Афродита чыкпас,
Күннинг чогы ошкош
Афродита чыкпас,
Мария Фарандури.¹

Эгей талайдын үстүндө
чайкалар,
чайкалар,
чайкалар.

Кыскылтым канаттары
толкуларга тийет.

Эгей талайдын үстүндө
ортолыктар,
ортолыктар,
ортолыктар.

Кынжынын кыйынын
жаратка ийет.

Та кыйгырган чайкалар,
Та талай чайкалат,
Та шыркалу ортолыктар жайканат,
Та сенин музыкаң
Өзөк-буурым үзүп,
жайылат,

Микис Теодоракис.
Сенин музыкаң—
Эгей талайдын чайкузы,

¹ Мария Фарандури — Микис Теодоракистинг кожондо-
рын кожондогон жинт кожончы.

Сениң музыкан—
Эгей талайдыг чайказы,
Жараттагы кыстыг
кыйгызы,
ыйызы,
Кынјынын шыгырты,
Улустыг кыйыны —
Сениң музыкан,
Микис Теодоракис.
А Грецияда,
Агаштар кўнге мызылдаган
Грецияда,
А Грецияда,
Кўмўш туман орогон
Грецияда,
Крит ортолыктыг
јеек буказы,
Крит ортолыктыг
јебрен буказы
Улусты истеп јат,
Улусты ѳлтўр јат.
Геракл, сен кайда?
Геракл, сен кайда?
Қарануй тўндерде
Тидиреде мантап,
Қриттинг буказы
Улусты ѳлтўр јат.
Қарануйдаг божонгон
Қриттинг буказы
Қанга эзирип, улусты тепсейт.

Леек буканыг јелбер көлөткөзи
Грециянын үстүндө элбендейт,
элбендейт...

Эгей талайда толкулар
чайкалат,
чайкалат,
чайкалат...

Эгей талайдын үстүндө
чайкалар,
чайкалар,
чайкалар...

Албатымның ортодон
Ат-нерелү эр бүтсен!
Албатымның талантын
Ак-жарыкка көргүссен!

Чактап арткан улустын
Чагылган оды билдирзин.
Камык жондор ортодо
Кару тыны танылзын.

Албатылар ортодо
Ады оның угулзын!
Ак-жарыктын үстине
Магы оның жайылзын!

Ат-нерелү эр бүтсен
Албатымның ортодо!
Адын оның мактатсаң
Албатылар ортодо!

БОРОКУЧКАШ

Көзнөгимнин арјанда
балкондо
Борокучкаш отуры.
Күннинг көзине
изидинет,
јаранат.
Куйругыла јайкайт,
үрпейет,
кактанат.
Қанаттарын талбып,
Јумдарын түзедет.
Кече тыг јаашта
Сууга өткөн ошкош.
Јудруктый кичинек
борокучкаш,
Сен де
Күнге,
кейге;
агаштарга
Мындый
сүүнип жүргенде,
Сеге де —
Бу ончозы

Ырыстый,
сүүнчидий керек те,
Бодозон,
Мен кижиги!
Космостыг тубине
Керептер ийген,
Музыка бичиген,
Туралар туткан
Меелү кижиги!

Меге ырысту болорго,
Меге канча кире керек!
Канча кире керек!

ЛЕНИННИҢ ПАМЯТНИГИН АРГАДАГАНЫ

(Чын болгон керек аайынча поэма-куучын)

Күндүлү кычыраачы, бу поэма-куучында жүрүмдө чын болгон керек айдылып жат. Бу учурап керегинде 1969 жылда 13 августта чыккан «Литературная Россия» деп газетте Виль Дорофеевтиң «Ленинниң памятнигин аргадаганы» деп очеркте бичилип жат. Мен бу очеркти јилбиркеп кычырала. алтай кычыраачыларга бу база солун болор деп санангам. Поэма-куучында керектиң документальный јаны — улустың аттары ла керектиң канайда өткөни ол ло бойы бир де өскөрилбей, јарандырылбай артырылган.

25 октябрь 1943 жыл.

Орто Германия.

Мансфельд район.

Таш көмүр казып турган шахталарлу,

Өндү металл кайылып турган печкелерлү

Кичинек ишмекчи город

Эйслебен.

Бу күски күнде

Анда кайда да Күнчыгышта

Канду јуу-согуштар өдүп жат.

Је Эйслебенде эм тургуза

Ын-шын,

Тым.

Мында Эйслебеннен ыраак јок

Јердин алдында

ЛЕНИННИҢ ПАМЯТНИГИН АРГАДАГАНЫ

(Чын болгон керек айынча поэма-куучын)

Күндүлү кычыраачы, бу поэма-куучында жүрүмдө чын болгон керек айдылып жат. Бу учурал керегинде 1969 жылда 13 августта чыккан «Литературная Россия» деп газетте Виль Дорофеевтин «Ленинниң памятнигин аргадаганы» деп очеркте бичилип жат. Мен бу очеркти јилбиркеп кычырала. алтай кычыраачыларга бу база солун болор деп санангам. Поэма-куучында керектин документальный јангы — улустыг аттары ла керектин канайда өткөни ол ло бойы бир де өскөрилбей, јарандырылбай артырылган.

25 октябрь 1943 жыл.

Орто Германия.

Мансфельд район.

Таш көмүр казып турган шахталарлу,

Өндү металл кайылтып турган печкелерлү

Кичинек ишмекчи город

Эйслебен.

Бу күски күнде

Анда кайда да Күнчыгышта

Канду јуу-согуштар өдүп јат.

Је Эйслебенде эм тургуза

Ын-шын,

Тым.

Мында Эйслебеннен ыраак јок

Јердин алдында

Шахтерлор таш көмүр иштеп жат.

Олордын ортозынан

«Кызылдарды» гестапо

«Јулуп, арчып» койгон,

Эмди шахтерлор

жаңыс ла улу рейхке

иштеп жат деп,

Гүн-түнөй таштарла

Јолдогон шосселе

Мантадып барып жаткан «оппельде» отурган

Гестапонун жааны сананат.

Бу күски күнде

Эйслебеннин

Өндү металл кайылтар заводу,

Анда иштеген немец ишмекчилер,

Анда иштеген

Олјолоткон советский солдаттар —

Ончолоры

Улу рейхке керектү металл

Белетеп жат деп,

Јалтыраган «оппельде»

мантадып барып жаткан

Гестапонун жаанынын

Санаазына билдирет.

Серемјилү улустан туку качан

Бастыра Германияны арчып салган.

А олјолоткондордо јаргы јок. Ок јиткеде.

Точка. Ол ло.

Је бу күски күнде

Эйслебенде

Рейхтинг јуузына
Таш көмүр берип турган
шахталар бирузинде
Отто Бухнер шахтер уул,
Городтогы антифашист группаныг јааны,
Карагуй штректе
Бригадазыла та нени де
араай шымыражат.

Удабас терег кандый бир забойдо
«Технический шылтактаг улам»
Јер жемириле берер
Иш тура калар. —
Отто Бухнердин бригадазында
Таскамалду улустар.
Је бу күски күнде
Эйслебенде
Улу рейхтинг јуузына
Онду металл кайылтып турган
печкелер јанында

Немец ишмекчилер,
Заводтыг двoryнда
Олјолоткон
Советский јуучылдар.
Удабас кандый бир јазал үрелин,
Тура калар.
Сны ишмекчилер узак јазаар,
Шылтак табар.
Эйслебенде
Гестапо бөлүгиниг јааны,
Барып јаткан јалтыраган «оппель»

Ап-ару площадьты эбире согор.

Скверде

Скамейкада отурып јаткан

Эки карган өбөгөн,

Экүлезинниг уулы

Күнчыгыш фронтто

өлгөн учун

Траурный кара костюмдар кийген

Эки пенсионер карыган өбөгөн

Машинадагы гестапонын јаанына көрүп,

Күлүмзиренерге албаданып,

баштарын энир.

Јалтыраган «оппельден»

Эйслебен городтогы

Гестапо бөлүгининг јаанынын

Озо баштап

јалтыраган сопокторы

көрүнер.

Онон јалтыраган плащы,

Онон јалтыраган очколоры,

Онон кара-сур јалтыраган

перчаткалары көрүнер.

Қаткак чырайлу гестапонынг јааны

Күрен өңдү баварский сыразын

сананып,

Кургак агаш ошкош

Шаңкылдууш базытла

Қазиного кире берер.

Гестапонынг јаанынынг алдында

Алтын өндү
сүүген немецкий сыразы
турар.

Сыразының кружказындый,
сур көстөрининг
түбинде

Там ла там
жууктап келип јаткан
Күнчыгыш фронт,
Коркымчылу Күнчыгыш фронт
турар.

25 октябрь 1943 жыл.
Заводко Россиядан
Өгдү металлдан эткен
эдимдер экелген

Үч вагон келген.
Бир мунг жыл туратан
Мактанчак арийский рейхти,
Күделидний ак чачту,
Чанкыр көстү,
Албатылар башкаратан Зигфридти
«Крестьян» Россияның
Кызыл Черүзи
Килемјизи јок тоқпоктоп јат,
Арийский культура «экелгенин»
Азия ондобой јат.
Шак оның учун эмди
Улу рейхке јуулажарга
Сүреен көп өндү металл керек.
Россияда өндү металл көп.

Россияда өңдү металл бийик чыгдыйлу.
Өңдү металл дегени —
Орус серквелерден түжүргөн шандар,
Олжологон жерден экелген
суу агар жес крандар.
Туку озогы чакта
јада калган,
Крестьян айылдардан жууган,
Айылдардан блааган жес тастар,
сокпалалар,
Эжиктен кодоро тарткан туткалар —
Оног до өскө эдимдер,
Рейхтинг тынын алатан
«Стратегический» жепселдер.
Онын учун Эйслебеннин заводы
Түндү-түштү металл кайылат.
Онын учун Эйслебен заводына
Түндү-түштү составтар келет.
Айдарда,
25 октябрьда 1943 жылда
Эйслебеннин заводынын двoryнда
Олжодо жүргөн
бистин солдаттар
Уч вагондо келген
темирлерди
Күүн-күч жок
түжүргилеп жаткан.
Каруулчыктар:
«Шнель! Шнель!» —
деп кыйгырып,

Эйслебен городтогы гестапонуң жааны
Калганчы өйдө казиного киреле,
Бир кружка сыраның жаанына
Бир частан отурып,
сананары көптөди.
Күнчыгыш фронттың
жууктап турганы жарт.
Ишмекчилер де
араайдаг баштарын,
байла, көдүргилеп жат.
Кызылдар келерине
ичинде иженгилеп жат.
О, ол арга бар болзо,
олорды ончозын
Концлагерьлерге бектеп салар эди.
Же рейхке көп таш көмүр керек,
Металл керек.
А таш көмүрди жагыс
ишмекчилер казар.
А металлды жагыс
ишмекчилер кайылар.
Айдарда,
Рейхке ишмекчилер керек.
Германиянын эсесовский тундери.
Эрмелжик ошкош свастика.
Бир көлөткө элбендейт.
Кийининде стенедө —
Антифашист чийген листовка!
«Ак-чек санаалу көдүрө немецтер!

Фашисттердин төгүнине бүтпегер.

Кызыл Черү жууктап келип жат.

Удабастан Гитлер жок

Германия төзөлөр!»

Бир айдыг бажында

Жаггыс ла күн

Бир орус, бир немец үй кижин

Локтулар эмдеп турган

больницага барган.

Анда иштеп турган

олјодогы орус врач

Бу эки үй кижини

жаггыс палатага

коштой жатыргыскан.

Немец үй кижин — Клара Бухнер,

Антифашисттер жаанынын

энези болгон.

Шостакова деп орус үй кижин

Билезиле кожо помещикте жалчы.

Он сегис жашту Валситина деп кызы

Олјодогы солдаттарла

билижер болгон.

Олор канайда

бой-бойыла тил алышкан,

Канайда бой-бойлорун чеиеп,

шингдеген.

Бис эмди билбезис,

Је олјодогы советский жуучылдар

Лениннин памятнигин суккан деп.

Антифашисттер группазына
једип калган.

Курт Линднер — коммунист.
Галла городто түрмеде.
Алдында,

Гитлер јанга келгелекте,
Ол Мансфельд јердин коммунисттеринин
Организациясында качы болгон.
Фашисттер јангы колына аларда,
Ол Эйслебен городто антифашисттердин
Јааны болгон.

Курт Линднер — коммунист.

Ол эмди түрмеде.

Свастиканын эрмелјик колында.

Јүлкүүрлер күлүрейт.

Қаруулчыктар коридордо

Баскылап јүрет күнгүреде,

Уур сопоктор

темир чеденде,

бетон

стенеде

үнденет:

«Сен түрмеде,

түрмеде,

түрмеде,

бек киженде,

бектүде».

1944 келер жыл алдында

Эльза Линднер

Өгөөнине туштаар jöp алат.
Решетканыг ары jанынан
Эльзаныг эриндери

шымыранат:

Тыг:

— «Балдар ончозы эзен-амыр,
jакшы...»

Араай:

«—...Ленинниг памятниги...

...Аргадаар керек...

...Отто jöp сурап jат...»

Тыг:

«—Энег сеге

Jылу шарф ийип jат...»

...Одус минут

Колдорын белине салган,

бөкөйгөн улус

Түрмениг двoryн эбирет,

Прогулкада базат.

Кажы ла вышкадаг сени

Часовой көрөт.

Кажы ла толуктаг сени

Кулактар тыгдайт.

Алдында баскан кижиниг jардына

Эзиннег араай,

Тыныштаг jенил

шымыранадыг:

—«Ленинниг памятниги...

...Аргадаар керек.

...Jöp сурагылап jат...

...Каруузын сакыйдым...»

Одус минут.

Кынјы шыгырт-шыгырт.

Одус минут.

Кынјы кыгырт.

Одус минут...

... тын бажында

Отто Бухнердин сурагы

Кынјынын шыгырты өгкүрө

Болот жакылта бололо келди,

Кийининен шымырт угулды:

«Лениннин памятнигин аргадаар.

Заводтын

жаандарыла тил алыжып көрөр.

Улустын тыны да баратан болзо,

Лениннин памятниги артар учурлу.»

Je Эльза Линднер өгсөнине

ойто катап туштаар

јөп алып турганча,

Бу жажытту жакылта

улустан улуска барып,

Антифашисттердин жааны

Отто Бухнерге

једип турганча,

Јүрүм бу керекти

капшайладып койтыр.

Айалга шак мынайда

барган эмтир.

Ээжи—кайда ла ээжи,
Je Германияда ол —
он катап ээжи.

Порядок — кайда ла порядок,
Je Германияда ол —
он катап порядок.

Бухгалтерский бичиктерде
келген эдимдерде

«Уч тонн
ару чыгдыйлу кўлер»
бар болгон.

А кайылткан эдимдердин
списогы келерде,

«Уч тонн кўлер»
жетпей турган.

Администрация
ревизия өткүрүп баштаган.

Антифашист ишмекчилер
Тозынды өнөтийин
канайып та көдүрүп турза,

Заводтын төс инженерин
Енш

Тумчугын ак платокло
јаба тудуп алып,

Керек жок оодыктарды
ары-бери чачып турган ишмекчилерди

Кирлү чочколор деп арбап,
јескинчилү ајыктап,
је чек ырабай турган.

Статуя
сүреен баалу болгодый.
Көп жылдар кийининде
бу өйди сананып,
Ишмекчи Франц Хёрнинг
мынайда куучындаган:
-- Инженерге айткан менин сөстөрүм
Эмди јарт —
көк төгүн болгон.
Јааннан јаан статуядан болгой
Қарманый часты да мен
аттырган болзом,
Тырмактын кырынча да металл
коробос эди.
Је мен
он төрт јаштан ала
шахтада.
Бистин забастовкаларды
мен ундыбагам.
Штурмовиктерле тартышканыс
мен эндебегем.
Тельманнын куучындаганы
санаамда үргүлјик арткан.
Қоркушту болгон ол жылдарда,
Фашисттердин јегүлеринен
Қөптөрдin бажы
айланып турар өйдө,
Ол до тушта
олордын учы-түби

Кандый болорын
мен јарт билгем.
Ишмекчи бирликтин
бек үредүзин өткөм.
Ленин биске кем болгонын
мен бир де
ундыбагам.

Эйслебенде ишмекчилер ортодо
Хёрнингтердин адын
Сүрекей јакшы билер:
Ол јаан тоомјыда.
Ленинниг памятнигини
Мен канай аттыратам —
Мениг мынайда эдер
Учурым бир де јок болгон.
Онын учун мен
инженерге
төгүндеп айткам.

• Биске
өй узадып аларга
керек болгон.

Франц Хёрнингке
Инженер айткан:
— Электрод сакыыр керек.
Ишмекчилер статуяны
площадкадаг апарала,
Кайылтышка јарабаган
темирлер јанына

Салып койгон.
Је памятникти аргадаарга

Жылгырлаар керек болгон.

Эйслебен городто

тиштиг сок жангыс врачы —

Доктор Рингайзен.

Онын сөзиле болзо,

Улустын тиштери

бастыра өйлөрдө оорыган,

Атту-чуулу Александр Македонский де

Тиштиг оорузанаг кыйбаган.

Онын учун

доктор Рингайзеннинг

керектери

Мынын мынчага

сүрекей жакшы

өдүй турган.

Антифашист группанын члени

Доктор Рингайзеннинг

Тиштери оорыган

клиенттери

сүрекей көп:

Гестапониң жаанынаг ала

Антифашист

Отто Бухнерге жетире.

Көп улус келип турган жерде —

доктор Рингайзенде

Отто Бухнерге

Туштажулар өткүрерге

сүреен жарамыкту.

Серенерге күч:

Гестапонуң жааны
бойы да бери келип јат.

Је керде-марда
не-не болзо,

Керек

Јик јок болзын дел,

Тиштери су-кадык Отто Бухнердинг

Оның сурагы аайынча

Эки тӱс тижине

пломба тургузарга
келишкен.

1944 жылда

Јанварь айдың баштапкы числолорында

Отто Бухнер Рингайзенге келген.

Ол тургуза ла инженер Еншле

туштажар учурлу.

Керек мындый:

Лениннинг памятнигин

аргадаар.

Доктор Рингайзен оны

Еншле јолуктырар учурлу.

Анда тӱрмеде

билип јат —

бу коркушту јеткерлӱ.

Је база арга јок.

Јакылта јарт:

улустан да

коромјы болотон болзо,

Јалтанбас.

Ленинниг памятнигин
аргадаар учурлу...

Керегим элбедерге турум,
је јер јетпей јат деп,
Доктор клиенттерине
јаантайын комудайтан.
А онын туразынын жарымында
Заводтын төс инженери
Энш јаткан.

Инженер Енш фашисттин бойы.
Ол 1936 јылда
Гитлерге чындык болорго
чертенген.

Инженер Енштин бир ле сөзинен
Гестапо

Отто Бухнердин
изиле барар.

Бастыра городтын
антифашисттери
туттырар чочыдуда болор.

Је ол тушта Германия
41 јылдагыдый эмес болгон.

Өлгөн солдаттар
билезинде кийетен

Траурный кийимдер једишпей барган.

Фашисттердин јенүлеринен

Эзирген улус

көөрөми чыгып,

ондонгылап турган.

Шак бу өйдө инженер Енш
Эдер немезин чек таппай турган
өй болгон.

Уйку деп неме жок. —
Күнчыгыш фронттогы
сок жангыс уулынан
Эки айга суру жок,
письмо жок.
Уйуктап болбой
шыралал турган инженер
Айылдаш жаткан доктордын
айылына кирген.

Тиштинг де эмчизи болзо,
доктор ине,
Уйуктап болбой,
токунап болбой
турган кижиге,

Байла,
бир органы табар ине.

Доктор айылдажыныг санаазы
токуназын деп,

Энгирде уйуктаар алдында бир час
Амырап, базып турар керек деди,
Ого жангыскандыра
эрикчелдү болбозын деп,

Бойы оныла кожо
жүрөп болул,
жөп берди.

Эки карыган кижиге

Эйслебеннинг городыла баскылайт.
Герр инженер куучындайт,
салымына комудайт.

Антифашист Рингайзен
инженердинг комудалын тындайт,
— Эйе, онызы чын, герр инженер — деп,
бажын жекип,
оныла кожо уур тынат.

— Эх, уулым, уулым...
Терен технический шүүлтелү болгон.
Јуу болбогон болзо,

кандый карьера этлес эди.
Эң јакшы јылдары јууга баады,
Эмди үзеери эки ай суру јок.

Ах, Күнчыгыш фронт,
коркымчылу фронт...

Салымды кем билер,
кудайга ла бажырадым —

Инженер үшкүрет.

Ол эмди көпти билип јат.

Күнчыгыш фронт инженерди санандырган,
Қара фашистский эдиренгиден
оңдондырган.

Тогузынчы күнде

Парктын учына јетире барган аллеяда
Олорды Отто Бухнер таап алды.

Доктор Рингайзен билбеечи кижии болуп:

— Слер меге бу јуукта тиш эмдеерге
келген эмезигер бе?

Тегин бүүдүмел, кебер ле темдек эмес.
Ол ишмекчи кижиге —

орус бол,
немец бол,

француз бол —
пролетариат кижиге
эң кару кереес.

Удабас жуу божоор.

Бистиң ишмекчи јолыбыс —
Ленинге келер.
Бистиң ишмекчи јүрүмис —
Ленинле болор.

Бис Ленинниң памятнигин
Тын кысканбай аргадаарга

амадаганыс —

Бис немец ишмекчилер
Фашисттер алдына

тизелене түшпегенистин,
бис кем класс болгонысты
ундыбаганыстың керези.

Бис фашизмди оодо согул јаткан
Улу Советский Союзла

Бирлик болгоныбыстың керези.

Бис тыныбыс та кысканбазыс.

Је Ленинниң памятнигин

Рейхтиң жуузына керектү металлга

Қайылтарга бербезис.

Јазап сананыгар, герр инженер.

Оноң орой болор.

А гестапо аайынча:

Ол керегинде албатынын
Бир кеп сөзин
Бек сананып жүригер:
«Кандый ла кара керекте
Бойыныг өчи једижер».
Онын учун,
герр инженер,
јартын айдарым.
Бойыгардыг төлүгер јаандатпагар,
Төлөөргө күч болор.

Кенерте агаштыг ары јанынан
Кем де араай јөткүргени угулган.
Ол кижиг келип јатканын керелеген
Сигнал болгон.

— Мен барып јадым,
герр инженер.

Слер јазап сананыгар.
Бир неделениг бажында
Мен слерди таап аларым.
Сакыгар.

Је бир недеде өтпөди
Герр инженер Енш
Күнчыгыш фронттон
Сүрекеј талантту инженер
болотон уулы,
Терен технический шүүлтелү
Сүүгөн сок јагыс уулы

Өлгөн деп коркушту жетирү алды.
Инженердин түбегин

неден де күч,
неден де уур болгон.

1936 жылда фашисттерге
Чындык болорго чертенген учун
Эмди төлөп баштаганын,
Сүүгөн сок жаңыс уулынын каныла
Төлөгөнүн
Ол эмди билген.
Бир неделенин бажында
Ого туштаган Отто Бухнер
Кийининде мынайда куучындаган:
— Бис ол ок жерде тушташканыс,
Je мен оны

жүк ле арайдан таныгам.

Менин алдымда озогы
бойына бүдүнген,
бойын түп-түс тудунган,
эмеш тынзынган,

Тоомжылу бүдүмдү
төс инженер Енш эмес.

Кандый
да кенерте карып калган

оору кижиге турган.

Ол менин сурагыма
Узак унчукпай турала,
Уур тынып,
тыркырууш үниле
Мынайда айткан:

Ол керегинде албатынын
Бир кеп сөзин
Бек сананып жүригер:
«Кандый ла кара керекте
Бойынын өчи једижер».

Онын учун,
герр инженер,
јартын айдарым.
Бойыгардыг төлүгер јаандатпагар,
Төлөөргө күч болор.

Кенерте агаштыг ары јанынан
Кем де араай јөткүргени угулган.
Ол кижии келип јатканын керелеген
Сигнал болгон.

— Мен барып јадым,
герр инженер.

Слер јазап сананыгар.
Бир неделениг бажында
Мен слерди таап аларым.
Сакыгар.

Је бир недеде өтпөди
Герр инженер Енш
Күнчыгыш фронттон
Сүрекеј талантту инженер
болотон уулы,

Терен технический шүүлтелү
Сүүген сок јагыс уулы

Олгөн деп коркушту јетирү алды.

Инженердин түбеги

неден де күч,

неден де уур болгон.

1936 жылда фашисттерге

Чындык болорго чертенген учун

Эмди төлөл баштаганын,

Сүүгөн сок жагыс уулынын каныла

Төлөгөннн

Ол эмди билген.

Бир неделенин бажында

Ого туштаган Отто Бухнер

Кийининде мынайда куучындаган:

— Бис ол ок јерде тушташканыс,

Је мен оны

јүк ле арайдаг таныгам.

Менин алдымда озогы

бойына бүдүнген,

бойын түп-түс тудунган,

эмеш тынзынган,

Тоомјылу бүдүмдү

төс инженер Енш эмес,

Кандый

да кенерте карып калган

оору кижн турган.

Ол менин сурагыма

Узак унчукпай турала,

Уур тынып,

тыркырууш үниле

Мынайда айткан:

— Мен бойымнын төлүүмди
Уулымнын жүрүмиле
төлөп баштап койдым.

Уулым жок.

Жуу коркушту.

Мен база

Не де көрегинде

Сананар аргам жок.

Нени эдетен эдигер —

оны эдигер.

Памятникти сугатан бедигер,

Заводты аттыратан бедигер —

Меге түгөй ле,

бойоор билеер.

Эмди ак-жарыкта

Сок жагыс уулым жок то,

Жүрүм де меге не керек.

Бир канча айдын бажында,

Кызыл черү Берлинге

једип турарда,

Төс инженер Енш

Фашизмге чындык болгоны учун,

Қалганчы төлүзин төлөгөн:

Адынып койгон.

Антифашисттер жажытту јуунында

Јөптөжип алдылар:

Памятникти заводто артырбас.

Оны мынанг апарар.

Памятникти платформага
көдүрип,
салар.

Он беш жажы жаан
ишмекчилер,
Капу нормалу паектон
кинчектелген улус
Уур статуяны
көдүрип болор бо?
Платформага жетирип,
чыгарып болор бо?

Стто Бухнер
кийининде эске алын јат:
Керде-марда
Каруулчыктар нени-нени
сезип ийзе,
Машинист паровозты
мантадып чыгатын,
Улус платформага
калыгылап ийетен
болгон.

Је ырыс болуп, каруулчыктар
Иштеген ишмекчилерге
тын ајару салбаган.
Олор мынча каруулчык ортодо
Ишмекчилер мындый керекке
тыгынар деп,

Јарт, сананбаган.
А улуска күч та кайдаг кожулган?

Олор үч тонна
 статуяны көдүреле,
Платформанын кырына
 салып койгон.
Анан ары жылдырарга
 чак жетпеген.
Же кийининде көргөжин,
Памятниктин
 шак мынайда жатканы,
Оны өзөгине салбаганы
Сүрекей жарамыкту келишкен.
Качан тос жол
 ачыла берерде,
Машинист составты
 анаар баштаган.
Анда олжодогы
 орус жуучылдар
Шлакты платформага
 коштогылап турган.
Олор бу керекти
 билетен учун,
Памятникти тургуза
 көмүп ийгендер.
Же барар алдында
 составты келип,
Каруулчык эсесовец
 база шигдеер.
Улус жажынган
 болор бо дейле,

Узун темирле
шлакты ол сайар.

Өзөгинде чачканы
чокпок учун,

Ол көндүрө
оноор барар.

Айдарда,
кырындагы памятникти

Олор терең көмбөгөн.

Ортозын дезе кырлайга

Бийик, калың
эдип койгон.

Телбек эсес
тынаарсып,
арбанып,

Жүк арайдан
платформага чыккан.

Эки-үч жерден сайып көрөлө,

Тозыннан качып,
түргөн секирген.

Состав сүүнчилү сыгырып,
Заводтын двoryнaн суурылып,

Жайым жалаңдарга жүрө берген.

40 минуттын бажында

Шлак төгүп турган жерге,

Жада калган шахталардын жанына,

Сакып,

чыдажып болбой турган

нөкөрлөрине

Отто ло Лоренц
мантадып келген.
Оттонын бригадазынын
шахтёрлоры
Владимир Ильичтин памятнинин
чебер түжүрүп,
Кеден таарларла
жазап ороп,
Шахтанын түбине
суккылап койгон.

Уч айдын бажында
Заводто ойто
ревизия башталды.
Бастыра да чогынтыларды
чачтырган болзо,
Je памятник
жайдаг да табылбады.

Чочып калган жуу чиновник
Төс инженердин
алдында турды.
Кугарып калган
эриндери тыркырап,
Туктурулып туруп,
jetiрип турды:
— Памятник табылбаган,
герр инженер.
Оны, байла,
байла, ишмекчилер...

— Кандый памятник,
кандый ишмекчилер?

Эмдиги айалганы
эмеш билигер —

Инженер оны кезе согот,
Куу жүзине кату көрөт. —

Памятник бар,
памятник жок.

Ол эмди кемге керектү.

Бүгүңги күнде
өскө керектер,

Барыгар,
ижигер бүдүригер.

Эмдиги өйдө кемге не керек!

Жазап сананып, билигер.

Алты жыл Курт Линднер

Жаскы жерди көрбөгөн.

Алты жыл Курт Линднер

Чечектерди көрбөгөн.

Алты жылга

Курт Линднердин жүзине

Жалакай эзин тийбеген.

Алты жылга

Курт Линднердин

көксү

Ару кейди тынбаган.

Ол бүгүн жайымга чыккан.

11 апрельде 45 жылда.

Ол бүгүн велосипедтү мантаткан

Кату жолдордо
 кожо болгон нөкөрлөрүн
Эоке алынып,
 бөрүктөрүн уштып,
Лениннин алдында
 унчукпай тургулаган.

13 апрельде Эйслебенге
Музыказы жыгырап,
 американдар кирди.
Шайрак сынду уулдар
 чечектер тудунган,
Улусла кожо карточкага
 соктыргылап турды.

Городтын коменданты —
Күрдөк майор Бехем,
Онын болушчызы —
 капитан Шнеедекер

Отто ло Куртка
 баштадып алып,
Городты көдүрө
 көрөр дештилер.

Заводты коркушту
 жилбиркеп көрдилер.

Арткан металлын
 чотоп турдылар.

Бухгалтерди бичигиле
 экелдирип адала,

Блокнодына үзе
 бичип турдылар.

Бу ишмекчи класстыг
улу башчызы,
Улудан улу кижиги —
Ленин.
Бу памятниктинг учун
ондор тоолу улус
Jүрүмин,
тынын
кысканбай гартышкан.
Олјодогы орус јуучылдар ла
немец ишмекчилер
Памятникти аргадаарда
бирлигин көргүскен.
Капитан мыны угала,
јаркырада каткырып,
Кайкай берген Курттыг
јардына тажыйт.
Немениг аайын
билбей турган немецтерге
База катап јартайт:
— Эй, најылар,
слер билбей тураар ба:
Бу памятниктен болгой,
слер бойыгар да
Бүгүнгиги күннег ала
— слер ончогор
Бистинг јуулап алган
трофейлерис.
А памятникти
Америкага апарар,

Ол улу ороон.

Ол бай ороон.

Ол солун сувенирлерди

сүреен тооп јат.

Америкада не ле неме ончозы

Сувенир

болор аргалу.

Ол ло кўн эгирде

Памятник ойто ло

јоголып калды.

Шахтерлор Ильичтинг кўлер сүрин

Американдардаг

шахтага сугуп салды.

Капитан Шнеедекер

Америка дөөн апаратан

«солун сувенирди»

Канайып та бедрезе,

ис јок.

Курт Линднердинг

көстөри

канайда да каткырып турза,

Је капитан оны

колдон тутпаган.

Шылтак јок.

1945 жыл. 2 июль.

Јоп аайынча бүгүн городко

Қызыл Черүнинг бөлүктери кирип јат.

Онын учун американ черүлер

Эртен тура 4 часта

Городтон чыгып јат.

Жастырдан айабас.
Озо ло баштап албатыныг
Историязын үренер керек болгон,
Онын санаазын, жүрүмин.
Бу жер —

Мансфельдтиг жери —
Революциялу 20 жылдарда
Орто Германияныг
От-жалбыш кызыл жүреги деп адалган.
Бот керек андый болгон,
капитан.

Американдар барган ла,
Антифашисттер памятникти
Городтын төс площадина экелеле,
тургускылап салган.

6 час 30 минутта
Кызыл Черүниг бөлүктери киргилеерде,
Площадьта оморды
Кызыл бөслө орогон
агаш постаменттен

Ленин уткыган.
Парадта өдүп јаткан
Солдаттардыг бирүзи
Кайкаганынаг токтодынып болбой,
кыйгырып ийген: —

Оны бастыра улус уккан —
— Көрзөөр дө, уулдар,
Владимир Ильич
Туку качан мында
једип калган,

Бисти озолоп салган!
Удабай Совет башкару
Эйслебенниг улузына

Жалтанбас антифашист
тартыжузы учун

Бу памятникти
сыйлап берген.

Эйслебенниг улузы
бу памятник кандый городтог

Келгенин билип чаларга
амадаза да,

Je оны билерге
күч болгон.

Бир катап Эйслебен городто
Советский Союзтаг келген

бир делегация болгон.

Олордыг автобузы

площадьты өткүрс

мантадып жадарда,

Бир кижиге кенерте

Автобусты токтотсын деп сураган.

Бу памятник бого

кайдаг келген деп.

Онын жүрексиреген сурагына

Немец баштаачылар

ончозын куучындап берерде.

Ол сүрекей сүүнчилү каткырала,

— Мен слерге көргүзерим,

Ол кандый городтог келгенин —

деп айдала,

Пушкинонын улузына
сый эдип ийген.

Владимир Ильичтин памятнининг
Кайкамчылу исторязы мындый.

Ол жуунунг кату жылдарында
Орус ла немец улустын
чындык нажылыгынын,
Коммунисттердин бирлигинин
Бегин керелеп,
Орто Германияда,
Мансфельд јеринде,
Эйслебен городто
45 жылдаг бери
Туруп јат —

Ол эмди мында
јажын чакка
турар.

БАЖАЛЫКТАР

Поэт Леонид Мартыновтың куучыны	5
Эртен тура	10
Одус жаш	12
Атту улус	14
Жаштар жаап жат	15
Жайгыда	17
Майманов Тарынчак	20
Каспаның суузы	24
Кууктиң үни	26
Бүгүңги тун	29
Кадринде	30
Кадринниң боочызынаң көргөндө	32
Сен	35
Цагкыр чаначылар	36
Микис Теодоракиске	39
Албатымның ортодон	44
Борокучкаш	45
О, мен бүдөдим	47
Ленинниң памятнигин аргадаганы (поэма-куучын)	49

Самыков Василий Тордоевич
(Паслей Самык)

ЧЕИНЕ

на алтайском языке

Редактор В. О. Адаров.
Художник В. Д. Запрудяев.
Художественный редактор

И. И. Митрофанов.
Технический редактор И. И. Ортогулов.
Корректоры К. Е. Укачина,
А. А. Боконокова.

Сдано в набор 15/X-1969 г. Подписано к печати 4/XI-1969 г.

Бумага типографская № 2. Формат 60×90^{1/32}.

Печ. л. 3. Уч.-изд. л. 3,18.

АН 13751. Тираж 2000 экз. Заказ 3156.

ТП. 1969 № 123. Цена 33 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского
книжного издательства, пр. Коммунистический, 44. Горно-Алтайская типография,
пр. Коммунистический, 27.

38 акча